

Zászló tartó hőseink az 1848–49. évi dicsőséges magyar szabadságharc csatáiban

Az 1848-49. évi dicsőséges szabadságharcunk legékesebb jelképe a magyar nemzeti színű zászló. Magyar zászló hagyományunkban a magyar zászló tartók vitézi bátorsága olyan történelmi örökségünk, melynek műveltségi üzenete máig hat. Ugyanolyan szeretettel és megbecsüléssel kell a magyar nemzeti zászlókat tisztelni, és megóvni is, mellyel elődeink vigyázták a nemzetünknek és az országunknak ezen ősi jelképét.

A zászló tartó különleges hadtörténelmi szerepe abban gyökeredzik, hogy a magyar nemzeti zászló a szülőföld, a haza, az ország jelképe: a zászló jelképi szerepét erősítik azok a magyar szertartási rítusok, melyek a zászló magasztossági tartalmát megadják. A zászló tartó a dicsőséges küzdelem jelképét, a zászlót emeli magasra.

A zászlós kopja ősi magyar használatára jó példa a nagyszentmiklósi kincsen látható lovaskatona. Szent István király ezüstpénze a zászló tartásnak is különösen fontos emléke: e pénzérmén látható kézfej a királyi hatalmat, az országot megtestesítő zászlós lándzsát tart.

Ismert néprajzi különlegesség a magyar kegyeleti hagyományban az ún. zászlós-kopjas temetkezés. A kopja a harcost elkísérte sírjáig: ha a vitéz békében halt is meg, sírjára feltűzték a harci jelt, a kopját. Ebből a harci jelből, a kopjából alakult ki a kopjafa. (1)

A középkori magyar sereg katonáinak kopjait kis zászlócskák díszítették. Ez a korszak addig tartott, amíg a puska fel nem váltotta a kopját.

A zászló szerepe a magyar hadivállalkozások lényeges eleme volt: zászlóval lehetett hadat szervezni és ezt követően harcba indulni. A zászló alá állás azt jelentette, hogy valaki a magyar sereg katonája lett. (2)

A középkori zászlósúrok kiemelt jelentőségére is fontos utalni! Zászlósúrok: azon magyar földbirtokosok összefoglaló neve, akik országos

főhivatalaik, birtokaik nagysága alapján, és familiárisaik száma révén a XIV. század első felétől bandériumot vezettek saját zászlaik alatt. A zászlósúrok közé tartozott (többek között) az erdélyi vajda, a székelyispán, a temesi ispán is. A zászlósúrok voltak a határvédelem legfontosabb bástyái.

A magyar szertartási rítusokra is érdemes utalni, mivel ezek a zászló magasztossági tartalmát is megadják. E rítusrend főbb elemei a zászló alá állás, a zászlókiosztás, a zászlómentés, a zászlószerezés, a zászlóavatás, az eskü, a zászlólengetés, a zászlóemelés. A zászló tartó vitézi bátorsága és helytállása kimagasló értéket képvisel a magyar hadtörténetben. 1848-49-ben a honvédseregben minden zászlóalj saját zászlóval rendelkezett.

Toborzások idején a zászlót nemcsak a templomtoronyra tűzhatték ki, hanem a kapufélfára is. „*Felütték a zászlót kapum félfájára*”: emlékeztet ez a szokás arra is, hogy a kopjafák valójában arról kapták nevüket, hogy a beléjük tűzött zászlós kopják tartására szolgáltak. (3)

A magyar hagyomány szerint mindig is a magyar nők voltak a hadfiaink zászlóinak felavatói, szalagkötői: ők voltak a zászlóanyák. A zászló fontos része volt a zászlóanyai szalag: köztiszteletben álló hölgy lehetett csak zászlóanya. A zászló avatásakor a zászlóanya felkötötte az első szalagot: a szalagra jelmondatot írtak. A zászlószalag hosszú, keskeny, díszes nemes anyagból, például selyemből készült textília, amelyet szalagszerűen erősítenek a rúd zászlóalap és zászlócsúc közötti részére, az utóbbi nyakára.

A pesti 11. honvédzászlóalj zászlóját – az ugyancsak a fővárosban alakult 2. zászlóaljéval közösen – 1848. június 24-én Pesten, az Újpiac téren avatták fel: a zászlóanya gróf Batthyány miniszterelnök felesége volt, aki ebből az alka-

lomból adományozta a zászlóra azt a zászlószalagot, amelyen a „A HAZAÉRT” és „HONVÉD 11. ZÁSzlÓALJNAK GR. BATTHYÁNY LAJOSNŐ” felirat szerepel. (4)

1848-49-ben a honvédseregben minden zászlóalj saját zászlóval rendelkezett.

Egy idézet: „Ez a legdicsőségesebb zászló. Ha a sors meg akarja tagadni a győzedelmet, kivívja azt a 48. zászlóalj!” E szavakat nem kisebb személyiség, mint Klapka György honvédtábornok, Komárom várának hős védője mondta 1849 nyarán, amikor Görgey tábornok nevében kitüntette a 48. honvédzászlóaljat, s a kollektív dicsőség megörökítésére, a zászlóra tűzte a III. osztályú vitézségi érmet. A zászlóalj „önkéntes nemzetőri csapat”-ként alakult meg 1848 késő nyarán: az 1200 fő szeptember 10-én már eskütételre és zászlószentelésre sorakozott fel az akkori megyeszékhely, Nagykálló főterén a zászlóanya tisztét a főispán felesége, gróf Dégenfeld Imréné töltötte be, aki a fehér selyemre, ónflitterekkel hímzett két szalagot kötött. E két szalag felirata: „Győzni vagy halni - Szabolcs a hazáért 1848 Sept.”. (5)

A zászlóavatás a szertartási rend elengedhetetlen aktusa volt! A zászlóanya hímzett szalaggal díszítette a zászlót, és megkezdődött a zászlószögek beverése. Ezek után következett az eskütétel. 1848-ban Cserey Ignác őrnagy, a pesti 2. zászlóalj parancsnoka fordult buzdító szavakkal a legénységhez: „ ezen hadilobogó, melyet rövid ünnepélyvel felavatánk, a hazának látható jelképe... A haza veszedelmének hírére gyűltetek bajtársaim ezen lobogó alá!” Ezek után kifejtette reményét, hogy a zászlóalj lobogóját „a féktelenség soha be nem fogja szennyezni”, megőrzi attól a hazafiúi kegyelet és a zászlóanya iránti tisztelet. „Most esküdjünk fel tehát megszentelt lobogónk alá – fejezte be magvas beszédét Cserey őrnagy – s egy szívvel kiáltuk : „Éljen a király – Éljen a nádor – Éljen az alkotmány – Éljen a magyar kormány!” A rövid lelkesítő szónoklatok után a zászlóaljak felesküdtek lobogóikra. Az esküforma azon hagyományos kitétele után, hogy „mindenkor hívek és engedelmesek leszünk”, lélekemelően hangzott az új, népünk életében történelmi fordulatot tükröző fogalmazás: „a magyar alkotmányt tisztelni és oltalmazni fogjuk”. Az esküvés után a

zászlóaljparancsnokok átnyújtották a zászlókat a zászló tartóknak, akik ezt mondták: „Tisztelettel fogadom, hogy e lobogót, míg ereimben vér kering, becsülettel megőrzendém!” (6)

A zászló fontos része volt a zászlóanyai szalag: köztiszteletben álló hölgy lehetett csak zászlóanya. A zászló a korabeli hölgyek áldozatvállalásának is a jelképe.

A dicsőséges magyar szabadságharc leverése után Erdélyből három székely hölgy azért lett az Újépület foglya (10-15-20 évre ítélve), mert a székely honvédeknek zászlót készítettek 1848-ban: pár nap múlva Josephstadtba vitték őket rabságra. (7)

A zászló tartó esküje fejezi ki leginkább a felelősségvállalását: az életére kellett esküdnie a zászló megvédése tekintetében. A zászló tartónak meg kellett esküdnie arra, hogyha a jobb kezét átlövik, vagy megvágják, akkor a bal kezébe veszi át a zászlót, és ha ezt is sérülés éri, akkor a szájába kell vennie. (8)

A magyar zászló tartó hagyomány számos mozzanata őrződött meg 1848-49-ből. A zászló tartónak a zászlóval a csatarendben az arcvonal közepén, rohamnál a rohamoszlop élén, védelemben a zászlóalj négyszög belsejében, a vezénylő parancsnok mellett volt a helye. A zászló tartó a zászlóalj törzshöz tartozott, és az alakulat belső szolgálatában az egyik legfontosabb altiszti beosztást látta el, a zászlóalj segéd tiszte mellé volt vezényelve. Emiatt a legtöbb honvédzászlóaljnál két zászló tartó volt. A legkiválóbb alakulatok legénységének hősiességét a zászló selymére tűzött kitüntetéssel ismerték el.

A zászló mint kitüntetés esetenként zászlófoszlány minőségében élt tovább: mindenki hazavitt egy kis zászlófoszlányt a dicsőséges helytállás és a hazaszeretet jelképeként, kitüntetéseként.

A véres kápolnai ütközetben kitűntek az 56-osok: hősiességükért Kossuth Lajos zászlóval tüntette ki őket. Büszkén őrizték ezt a zászlót: szeretettel, becsülettel küzdöttek érte és minden veszedelemből kimentették. Egy hirtelen osztrák támadás alkalmával a Vág mentén már majdnem elveszett, de a zászló tartó hős őrmester, Horváth János (sümei borbélylegény) élete kockáztatásával is megmentette. Végigküzdötték alatta az egész szabadságharcot, becsülettel kitartottak

a végsőig: amikor már csak Komárom vára állt magyar kézen, nehéz harcok árán oda is beverekedtek magukat. A szomorú fegyverletételnél darabokra tépték a zászlót, mindenkinek jutott egy-egy kis foszlány, amelyet ereklyeként őriztek meg. (9)

Az 1849. áprilisi tápióbicskei csata során a 3. és a 9. honvédszászlóalj katonái majdnem összeverekedtek a Tápió hídjánál azon, hogy melyikük indulhat előbb rohamra. A helyzetet Földváry Károly őrnagy, a 3. honvédszászlóalj parancsnoka (más adatok szerint Szikszay Lajos hadnagy) mentette meg, aki kicsavarta a 9. zászlóalj zászlóját a zászló tartó kezéből, s a hídra rohant vele. (10)



Zászló tartó magyar vitéz ábrázolása a budai várban lévő 1848–49-es emlékművön

Dicsőséges esemény volt Buda várának 1849. május 21. napján történő visszafoglalása: a zalai 47. honvéd zászlóalj zászló tartója, Püspöky Grácián (1817-1861) elsőként tűzte ki a zászlót a vár ormára. A legenda szerint a magyar főhadiszálláson az ostromot a látcsövén keresztül figyelő Görgey Artúr így kiáltott fel izgatottságában: „Előre! Ott lobog a magyar trikolor! Éljen a honvéd!”. A zalai 47-esek hadtestparancsnoka, Nagysándor József honvéd tábornok is megemlékezett erről hivatalos jelentésében: a rettenthetetlen zászló tartó Püspöki Grácián ki-

bontotta zászlóját a bástyán, és lobogtatta, amit a csapatok viharos „Éljen a magyar!” kiáltással üdvözöltek. (11)

1848-49-ből ismert a zsolcai hős, Gózon Lajos pesti ügyvéd bátorsága, aki az egyik csatában kiragadta a zászló tartó kezéből a nemzeti lobogót; „Utánam barátaim, éljen a haza!” kiáltással nekirohant a zászlóval az ellenség ütegének; és a példáján fellelkesült csapatok elszántan vetették magukat bele az ellenfél kartácstüzébe, ám őt minden golyó kikerülte. „Bizonyítvány. - Második rangú érdemjelre ajánlatik Gózon Lajos őrnagy s 66-ik zászlóaljparancsnok úr, ki hazája iránti buzgó szeretetből és tántoríthatatlan hű ragaszkodástól ösztönözve, f. é. július 2-án és 11-én Komáromnál az ácsi erdőben, s 26-ikán a Sajóvonalon küzdött csatában, példás és harcias viselete, hősiessége és halált megvető kitartása által, vitéz jellemének kitűnő jeleit adá. Legszebb feladatának és kötelességének tartom - addig is, míg ezen hősnek melle érdemrenddel díszesíthetnék, a méltányló haza nevében ezen elismerést nyilvánító vitézségi bizonyítványt kézbesíteni. - Kelt a nyíradonyi főszálláson. Augusztus hó 1-jén, 1849. A fővezér Görgey Artúr.” (12)

A zászló mentés volt a zászló tartó egyik legfőbb feladata: a zászló elvesztése a magyar katona szemében a szégyen és a vereség jelképe volt. (13)

A csatatereken a zászló tartó igazi hős volt: ő tartotta két kezében a zászlót, és így nyilván önmagát tudta a legkevésbé megvédeni; őt látta minden ellenséges katona is, akik meg akarták szerezni tőle a zászlót; és a csatamezőn a zászló tartó volt mindig az a katona, aki minden körülmény között (akár az élete árán is) védte a zászlót!

A zászló tartó sosem volt pusztán egymagában: a zászló védelme érdekében mindig meg volt határozva, hogy kinek kell őt segítenie az esetleges menekülés vagy a zászló tartó elleni csoportos támadás során.

A zászló bontás alapvető rítust jelent a magyar zászló hagyományban: a zászló bontás közismert fogalom a magyar hadtörténetben, de jelen van a politikatörténetben és a művelődéstörténetben is. A zászló bontás révén egybeszerveződik a tisztességes szándék és derekas

akarát, mivel egybegyűjti mindazokat, akiknek a szíve e zászlóért dobban.

A magyar zászló hagyomány és a magyar zászló tartók vitézi bátorsága olyan történelmi örökségünk, melynek műveltségi üzenete máig hat. Ugyanolyan szeretettel és megbecsüléssel kell a magyar nemzeti zászlónkat tisztelni, és megóvni is, mellyel elődeink vigyázták nemzetünknek és országunknak ezen ősi jelképét.

Fontos rögzíteni, hogy a magyar hadtörténelmi hagyomány különleges jelképe a zászló: a zászló tartó, amikor eskütétellel kézbe veszi felmutatásra és megőrzésre a zászlót, akkor ezzel egy egész jelképrendszert tart a kezében.

A mostani írásommal azokat a magyar történelmi mozzanatok és érdekességeket kívántam felvázolni, melyek a történetírás és a magyar néplélek összefüggései keretében meghatározzák a magyar zászló hagyomány mély és üzenetértékű összefüggéseit, melynek jelképe a zászló és letéteményese, a zászló tartó.



II. Rákóczi Ferenc fejedelmünk lovassági zászlója: „Isten az igaz ügyet nem hagyja el!”

A magyar zászló tartó különleges hadtörténelmi szerepe abban áll, hogy a magyar nemzeti zászló a szülőföld, a haza, az ország jelképe. A történelmi adatok megmutatják azokat a magyar szertartási rítusokat, melyek a zászló magasztossági tartalmát megadják: ennek jegyében a magyar zászló tartó vitéz bátorsága és helytállása köreiben a leginkább érdekes és fontos adatokat

gyűjtöttem egybe, melyek a zászlóval kapcsolatos szertartásrend számos elemét is megmutatták. A zászló alá állás, a zászlókiosztás, a zászlómentés, a zászlószerzés, a magyar nemzeti színű zászlónk színei, a zászlósurak határvédelmi szerepe, a zászlóavatás, a zászlóanyák, a zászlóanyai szalag, a zászlóavatás, az eskü, a zászlólengetés, a zászlófoszlány, a zászlólevétel, a zászlógöngyölés, a zászlóemelés, valamint a nevezetes zászló tartó vitézek mind-mind részesei ennek a magyar hagyománynak. A zászlóbontás és -kitűzés fontos aktus: mindig is mozgatóerőt jelentett jelképi ereje miatt!

Napjaink világában milyen jövőképben bízhatunk nemzeti érzületünkben élve és cselekedve? Erre egy Rákóczi-korból való hitvallás ad egyetemes értékű biztatást! A váci Madách Imre Művelődési Központban helyezte el az „Esze Tamás Honvéd Nyugdíjas Egyesület” a gyűjteményét a kuruckor egyik legnagyobb hőse, Esze Tamás emlékeztetése jegyében: e kiállításon Rákóczi zászlaja is látható. E zászlón II. Rákóczi Ferenc fejedelmünk lovassági zászlójának latin nyelvű felirata olvasható, amelynek fordítása:

„Isten az igaz ügyet nem hagyja el!”

Források: (1) Novák L.: A Duna Tisza köze temetőinek néprajza. In.: Cumania 5. Ethnographia (Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Közleményei, Kecskemét, 1978. 244. o.; (2) Takáts Sándor: Hangok a múltból. Bp., 1930. 49. o.; (3) Fehér Zoltán: A bátyai antropomorf kapufélfák és szemantikai kapcsolataik. In.: Cumania 15. A Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezetének Évkönyve, Kecskemét, 1998. 265. o.; (4) Kerekes Zoltán: Az Országos Hadtörténelmi Múzeum zászlógyűjteménye. In.: Molnár Pál szerk.: Az Országos Hadtörténelmi Múzeum Értesítője 1. Budapest, 1971. 111. o.; (5) Bene János: Ötven év tárgyai. A Nyíregyházi Jósza András Múzeum évkönyve 50. Nyíregyháza, 2008. 78. o.; (6) Urbán Aladár: Honvédtoborzás Pest-Budán 1848-ban. Le recrutement des Honveds a Pest-Buda en 1848. In.: Tanulmányok Budapest Múltjából 15. 1963. 424. o.; (7) Podhorszky Mária: Egy államfoglalónaplója. In.: Rab századok. (Börtönnaplók, börtönlevelek.) Összegyűjtötte, sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta Pintér József. Bp., 1956. 329. o.; (8) Takáts Sándor: Hangok a múltból. Bp., 1930. 59. o.; (9) Cserny Margit: Adatok Veszprém megye 1848-49-es történetéhez. In.: A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 9. Veszprém, 1970. 140. o.; (10) Hermann

Róbert: Az 1848–1849-es szabadságharc nagy csatái. Bp., 2004.; (11) Püspöky Grácián - Deák Ferenc Megyei Könyvtár: zalai.dfmk.hu/zalaiak?p=706 - letöltve 2013. november 21.; Hermann Róbert: A 47. honvédszászlóalj története In.: A szabadságharc zalai honvédei 1848-1849. Zalai Gyűjtemény 33.

Zalaegerszeg, 1992. 178. o.; Aggházy Kamil: Buda ostroma 1849. május 4-21. I. kötet. Budapest történetének forrásai. Budapest, 2001. 343. o.; (12) www.intratext.com/IXT/HUN0316/_PC.HTM; (13) Takáts Sándor: Hangok a múltból. Bp., 1930. 50. o.



Híd